

VÁLTOZÓ HAZÁNK

Őrségi változások

Az Őrség 192 km²-nyi területét a Vasi-Hegyhát, Göcsej, a Hetés, a jugoszláv határ, illetve a Vendvidék határolja, amely a Zala forrásvidékét foglalja magába. E 18 községből álló tájat dombok, völgyek, hatalmas fenyő-, bükk- és tölgyerdők, zöldellő rétek, bakhátas szántóföldek, patakok teszik változatosá. Ettől van e táj szépsége és varázsos ereje, melyhez hozzájárul a csend, a nyugalom, a jó levegő.

Az Őrség természeti adottsága, környezete kedvezett az ember letelepedésének. A honfoglalás óta gyepülve terület. Az Árpád-házi királyok idejében nagyobb telepítésre került sor, mivel a nyugati határvidék őrhelyeként szükségessé vált az németek támadásainak felfogása, s ezzel a nyugat-magyarországi gyeprendszer része lett. Az örök szolgálatukért szabad jogokat, bizonyos kiváltságokat kaptak, melyet később elveszítettek.

Az Őrség településszerkezetének alapja a gazdasági célszerűség volt. A szeres településforma, a boronafalas építkezés a tájjal szoros egységet alkot. Ez a természeti környezettel, a gazdálkodási móddal és sajátos funkciójával kölcsönhatásban alakult ki. Az itt élő emberek tevékenysége a legutóbbi évtizedekig nagyrészt mezőgazdasági, az erdőt, a tájat karbantartó tevékenység volt. Az 1945 utáni időszakban, 1960–62-ig éppen mezőgazdasági jellege miatt kedvezőtlen helyzetbe került. Az adminisztratív intézkedések szinte lehetetlenné tették az egyéni gazdálkodást. A korszerű nagyüzemi gazdálkodást pedig nehezítette a sovány, tápanyagokban szegény feltalaj; a nagyon tömött, vizet rosszul vezető altalaj; az országos átlagot felülmúló csapadék; a kedvezőtlen adottságok következtében alacsony gazdaságosságú termelés; a nagyüzemi gazdálkodás anyagi eszközeinek hiánya. Málnatermelő szakcsoportokat ugyan alakítottak 1959–60-ban, amellyel segíteni akarták a gazdálkodást, de ez nem hozta meg a várt eredményt és a telepítés kipusztult.

A mezőgazdasági tevékenység csökkenése elindított egy olyan méretű elvándorlást, népességsökkenést, melyet az 1970-es évek ésszerűbb területfejlesztési támogatási politikája is éppen csak mérsékelni tudott.

A népességsökkenés alapvető oka mégsem a nagyüzemi mezőgazdaság megteremtésében, a gépesítés fokozásában keresendő, hanem abban, hogy a *felszabaduló munkaerőt helyben nem volt hol foglalkoztatni*. A térség népességmegtartó képessége szempontjából szükséges lett volna az 1950-es évek végén, a hatvanas évek elején elsősorban az Őrség központjában, Őriszentpéteren, ipari vagy egyéb munkahelyeket létrehozni. Az ipar szempontjából azonban nem kedvező a térség. Így az ipari munkahelyek hiánya és az infrastruktúra, a terciér ágazatok fejletlensége következtében az aktív dolgozók és az első ízben munkát vállalók a megye nagyobb ipari centrumaiban – Szombathely, Kőrmend, Szentgotthárd – és megyén kívül voltak kénytelenek munkát keresni, vállalva a napi, heti ingázást. Az akkori rossz közlekedési viszonyok csak súlyosbították a helyzetet. Az ingázás hosszabb távon nem tartható fenn, ezért előbb-utóbb elköltöztek a munkahely közelébe.

Az Őrség 18 községének lakónépességszáma 1950-ben 12 ezer fő volt, 1960-ban 11 258, 1970-ben 9426 és az 1980-as népszámláláskor már csak 7912 fő. A magyarányú csökkenés tehát az utóbbi két évtizedben következett be. A 20 év alatti elvándorlás 3331 fő volt, ami Őriszentpéter nagyközség – mint az Őrség központja – és környező öt község lakóinak jelenlegi száma. Mivel az elvándorlás többségében a fiatalabb korosztályt érintette, ennek velejárója a természetes szaporulat csökkenése, ami 1970–80 között már negatív előjelű, 1,5%. A két évtizedet külön-külön is értékelve megállapítható, hogy 1960–70 között 50%-kal nagyobb volt az elvándorlás, mint 1970–80 között. Ez mindenképpen utal a népesség megtartása érdekében tett intézkedések hatására. A népességsökkenés 20 év alatt 29,7% (a megye más területén 19,1%), azonban községenként eltérő mértékű. Legkisebb a csökkenés aránya Pankaszon (10%) és Őriszentpéteren (18%), ahol a foglalkoztatási és közlekedési viszonyok aránylag jobbak voltak. Azokban a községekben, amelyek távolabb vannak a központoktól, és a közlekedés sem kielégítő, ott a csökkenés nagyobb arányú (pl. Ispánk 50%, Velemér 47%).

A természetes szaporulat és az elvándorlás alakulásának következtében a korcsoportos összetétel kedvezőtlenül változott. Az átlagos életkor magas, 40 év (a megyei átlag 36 év), ami a lakosság elöregedését mutatja.

1980. január 1-én a munkaképes korú lakosság (15–55, illetve 60 év közöttiek) mintegy ezer fővel (18%-kal) volt alacsonyabb, mint 1970-ben. Nagyobb arányú csökkenés következett be a 0–14 éveseknél: 2200-ról 1450 főre. A 15–24 évesek körében éppen az elvándorlás miatt még ennél is nagyobb a csökkenés mértéke, ami összefügg a fiatalok pályaeorientáltságával. A továbbtanulók döntő többsége olyan iskolai és szakmai képzettséget szerez, mellyel az Őrség területén levő foglalkoztatóknál nem tud elhelyezkedni. Úgy is mondhatjuk, hogy az Őrség alacsony foglalkoztatási színvonala és kedvezőtlen munkahelyi struktúrája nem tudja biztosítani a körzet fiataljai számára a szakmai és iskolai végzettségnek megfelelő foglalkoztatást. Ez pedig további hatással van az elköltözésre és a lakosság természetes szaporodásának alakulására.

A népesség csökkenésének okait az alábbiakban lehet összefoglalni: Nincs elegendő számú és az igényeknek megfelelő munkahely. A rossz közlekedés miatt az ingázás körülményes. Lakást a munkahelyhez közel építettek vagy igényeltek. Ezt fokozta, hogy a falvakban nem kaptak szociálpolitikai kedvezményt.

Ehhez járul még a szolgáltatások, gyermekintézmények ellátottságának alacsony színvonala és iskolák körzetesítése.

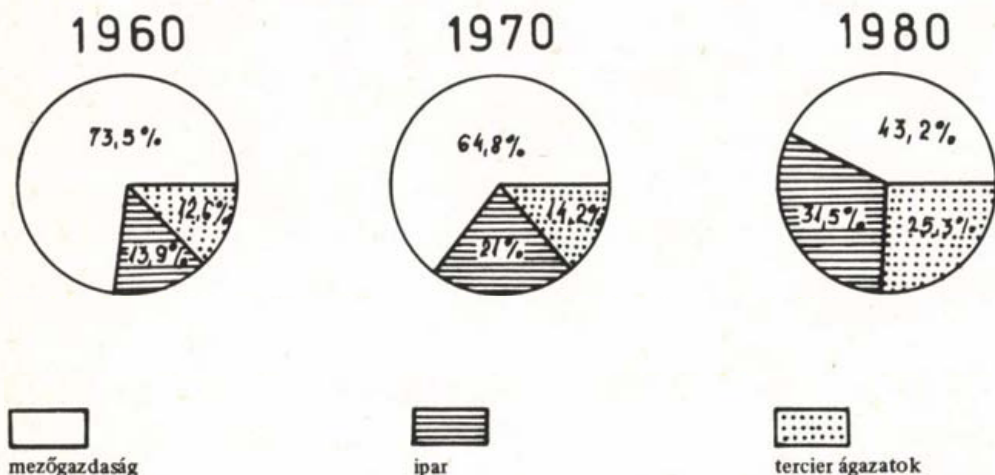
A lakosság számában, összetételében bekövetkezett változások kihatottak a foglalkoztatottságra, annak ágazati összetételére. 1950-ben a dolgozók száma 6600 fő, amelynek 80%-a a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás területén dolgozott. 1960-ban az aktív keresők száma 6272 fő, melynek többsége (74%-a) még továbbra is mezőgazdasági dolgozó. A keresők számának csökkenése mellett lényeges változás a különböző ágazatok közötti arányban csak az 1970–80-as években következett be, mégpedig a különböző intézkedések hatására, amelyek mind a lakónépesség megtartását, a körzet gazdasági-társadalmi fejlődését, fejlesztését szolgálták.

Melyek voltak ezek az intézkedések és hogyan hatottak az Őrség változásaira?

Az Őrség olyan táji-természeti és művelődéstörténeti értékekkel rendelkezik, melyeknek védelme, megőrzése a térség fejlesztésének alapvető célja. A táj értékeit elsősorban a területen élő emberek, a területen működő intézmények, gazdálkodó egységek tudják megőrizni és tovább gazdagítani. Ehhez viszont szükséges a megyei és központi szervek intézkedése, segítése. Elsőrendű feladat a lakosság életkörülményeinek, munkalehetőségeinek javítása, a táj értékei által vonzott idegenforgalom, ellátás fejlesztése, a terület történelmi és művelődéstörténeti értékeinek megmentése, az infrastrukturális ellátottság szintjének emelése.

1962-ben és az utána következő években már több konkrét intézkedésre került sor. Az Őrség fejlesztésére több, különböző szintű komplex fejlesztési terv készült. Megindult a nagyszabású komplex talajjaví-

AZ AKTÍV KERESŐK MEGOSZLÁSÁNAK VÁLTOZÁSA

tás. Ennek, valamint a szarvasmarha-tenyésztés állami támogatásának (korszerű állattartó telepek) köszönhető, hogy a mezőgazdaság stabilizálódott, a termelőszövetkezetek megerősödtek, melléküzemági tevékenységük (fafeldolgozás, építőipar) is bővült.

Az Őrség központjában 1970-ben felépült a Sabaria Cipőgyár új gyáregysége, mely 250 főnek – főleg nőknek – adott munkalehetőséget. Az infrastrukturális területek, tercier ágazatok nagyarányban fejlődtek:

– A közúti közlekedés meggyorsult. Az utak ma aránylag jó minőségűek, az útsűrűség eléri a megyei átlagot. Az autóbusz-közlekedés behálózza az Őrség minden települését, könnyen megközelíthető Szentgotthárd, Körmen, Zalaegerszeg.

– A kereskedelmi ellátottság bővült, színvonaluk megfelelő, az egyre növekvő idegenforgalmat kielégíti.

– Szállás fizetővendég-szolgálat úján több községben megoldható. Az idegenforgalmi szolgálat korszerűen működik.

– Sokat javult az orvosi, egészségügyi, kulturális, oktatási ellátás, mind mennyiségben, mind pedig minőségben. E tekintetben ma minden település ellátott.

Az Őrségi változások szemmel láthatóak. Az, aki a „régmúltat” ismerte és ma arra vezet az útja, önkéntelenül kérdezi, jó helyen jár-e. Új, tágas családi házak, bölcsődék, óvodák, iskolák, orvosi rendelők, művelődési otthonok, épültek mindenütt. A szalafői Pityerszer hat épületből álló, műemlékjellegű csoportja szabadtéri néprajzi múzeumként szolgál. Idegenforgalmi vonzóerő még a magyarszombatfai fizekasmúzeum; középkori freskóiról híres a veleméri kora gótikus templom, Hegyhátszentjakabon a román templom és a vadregényes Vadása-tó vagy Felsőmarácon a himfai parkerdő. De ugyanilyen vonzó, változatos felszínű az erdőekkel, üde rétekkel borított, völgyekben gazdag táj, ahol kiépített pihenőhelyek várják a látogatókat. 1978-ban Tájvédelmi Körzetté nyilvánították, megteremtve ezzel a természeti környezet megőrzésének lehetőségét, az üdülés, a turizmus és idegenforgalom növekedésének feltételeit.

Az Őrség változásai a terület foglalkoztatottsági szerkezetében is tükröződnek. A lakosság általános csökkenése következtében kevesebb lett a munkaképes korú népesség is, mégpedig az utóbbi 10 évben 17%-kal, 800 fővel. Ezzel egyidejűleg csökkent az aktív dolgozók száma, úgy, hogy közben jelentősen megváltozott a foglalkozás összetétele. Az ipari, építőipari foglalkoztatottak száma és aránya kismértékben emelkedett. A tercier ágazatokban (kereskedelem, szállítás, egészségügy, művelődés) az utóbbi 10 évben 50%-os volt a létszámnövekedés, ez az infrastruktúra nagyarányú fejlesztését jelzi. Az elmúlt 20 év alatt 4611-ről 1736-ra csökkent a mező- és erdőgazdálkodásban foglalkoztatottak száma. Arányuk pedig 73,5%-ról 43,2%-ra mérséklődött. A nők körében ennél is nagyobb arányú volt a csökkenés, éppen a munkalehetőségek bővülése következtében. Az Őrség lakói közül ma 4 ezer fő az aktív kereső és 88%-uk helyben talált magának munkát. Így az ingázók száma és aránya ma már viszonylag alacsony, de többségük férfi, ami magában rejti annak veszélyét, hogy a fiatalok elköltöznek a munkahelyük közelébe.

Az anyagi ágakban dolgozóknak felül a mezőgazdasági termelőszövetkezetek foglalkoztatják. A szövetkezetek alaptevékenységében mérsékelten ugyan, de csökken a létszám, a kiegészítő tevékenységben ezzel szemben emelkedik. A lakónépesség megtartása érdekében is szükséges tovább bővíteni a térszek kiegészítő tevékenységét. Erre meg is volna a lehetőségük, hisz a körzetben kitermelt fa, illetve a megtermelt vágóállat többségét ma még feldolgozatlanul szállítják el.

Mindezek a tényezők jelentősen megváltoztatták az Őrség arculatát, a lakosság számának csökkentését, a dolgozók elvándorlását. Sőt ma már nemcsak elköltözésről, hanem odaköltözésről is beszélhetünk. Volt olyan alföldi család, amely a térségben vett családi házat, megtalálva a munkahelyet is. Őrszentpéter lakosságának fogyása is megállt, sőt 1981-ben mintegy 50 fővel emelkedett. Továbbra is érezhető ugyan az elmúlt évtizedek elvándorlásának hatása a természetes szaporulatra, de a számítások alapján reméljük, hogy a lakosság csökkenésének mértéke 1980–90 között lényegesen alacsonyabb lesz, mint az előző évtizedekben volt. Ahhoz, hogy e javuló irányzat erősödjék, a lakónépesség megtartása, a foglalkoztatási szerkezet egészséges alakítása érdekében az alábbi feladatokra kell fokozott gondot fordítani.

– A férfiak számára további munkalehetőségeket kell létrehozni, elsősorban a térszek és az Áfészek kiegészítő vagy melléküzemági tevékenységének bővítésével.

– A Hegyhátszentjakabi Építő Szövetkezetnek és a költségvetési üzemnek bővíthető a tevékenysége, és ezzel együtt foglalkoztatottjainak száma.

– Az üzemek következetesen és célratorően foglalkozzanak a 8 általánost végzett, szakmaválasztás előtt álló fiatalok irányításával, hogy minél többen válasszanak olyan szakmát, amivel az Őrségi munkalehetőségeket figyelembe véve, a térségben tudnak majd elhelyezkedni.

– Tovább kell javítani az idegenforgalom fogadási feltételeit.

Összefoglalva megállapítható, hogy az összehangolt intézkedések eredményeként az utóbbi 15–20 évben jelentős változások történtek az Őrség 18 községet magába foglaló körzetében. E változások szemmel láthatók; hatásuk lemérhető az ott élő lakosság életkörülményeiben, foglalkoztatottságuk szerkezetében, életszínvonaluk alakulásában. Mindezek ellenére sem lehet azt mondani, hogy az elvándorlás, a lakónépesség fogyása megállt volna. A változások és a különböző intézkedések csupán mérsékeltek az elvándorlást, tehát további erőfeszítésekre van szükség.

Köbor Lajos